

**Uitgave van het
Humanistisch Verbond**

Verschijnt om de veertien dagen

**22ste jaargang nummer 17
16 september 1967**

Hoofredacteur: dr. H. Bongers

Redactieraad:
mr. dr. M. Rood-de Boer, prof. dr. J. C. Brandt Corstius,
H. Mozes, mej. E. van der Reijden, R. de la Rie,
mr. dr. H. J. Roethof

Redactiesecretaris: J. van Straten
Goethelaan 73, Utrecht, telefoon (030) 3 15 63

Administratie, abonnementen en advertenties:
postbus 114, Utrecht, telefoon (030) 2 46 41
giro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Abonnementsprijzen per jaar:
voor leden van humanistische organisaties f 7,50
voor niet-leden f 9,50
buitenland f 12,-

Losse nummers f 0,50

In dit nummer o.a.:

H. Bongers: Mensen leren leven met onzekerheden
(pag. 1)

Mr. Ph. P. Everts: Oorlog, dienstplicht, dienstweigering
(pag. 3)

**Casper Vogel: 'Made in USA': op zoek naar
het geweten (pag. 4)**

**Unesco: Apartheid schaaft onderwijs aan negers
in Zuid-Afrika (pag.'s 5 en 6)**

'Brief van een uitgestotene' (pag. 7)

Mensen leren leven met onzekerheden

IN de geschiedenis van Europa gelden de middeleeuwen als de tijd van eenheid en eenvormigheid. Godsdienst en kerk stonden in het centrum van de maatschappij en in het bestaan van de mens. Kunst, wetenschap, economie, zeden en gebruiken waren of 'dienstmaagden van de theologie' of richtten zich naar de kerk. De grote magneet, de godsdienst, richtte alles in één richting. Het protestantisme, in zijn dogmatische variant, veroorzaakte een breuk, in zoverre het individuele geweten mocht beoordelen. De autoriteit werd zwakker en het vrijzinnig protestantisme liet geen enkele autoriteit, zelfs niet die van de bijbel intakt.

Zo begon het proces van de verwereldlijking, van de secularisatie. De godsdienst werd naar de rand van de maatschappij gedrongen en was ook niet meer allesbeheersend in het individu. Wetenschap, kunst, economie en zelfs de politiek begonnen zich los te maken uit de godsdienstige overheersing. Ieder kreeg zijn eigen terrein. Een aantal kerken verzetten zich – met wisselend succes – tegen dit proces maar het was onafwendbaar in maatschappij en individu.

Deze verwereldlijking gaat nog steeds door, ofschoon er nog wel achterhoede-gevechten geleverd worden. De kunst is verwereldlijkt, de wetenschappen – vooral de exacte – ontwikkelen zich volstrekt zelfstandig en in het individu is de godsdienst niet meer in de gehele persoon geïntegreerd. Geloof en natuurwetenschappen raakten geheel vervreemd van elkaar, de kunstenaar werd niet meer geïnspireerd door het christelijk geloof. Mens en maatschappij waren uiteengevallen in een aantal zelfstandige delen.

Hetzelfde proces van uiteenvallen kan men volgen in de politiek. Het liberalisme – de vrijheid van het individu – had, eind achttiende en een groot deel van de negentiende eeuw, de geesten beheerst en was een krachtbron geweest van optimisme en redelijkheid. De zwakte van deze stroming bleek uit de zwakke organisatie en door het feit, dat de vierde stand de vruchten niet kon plukken omdat de arbeiders niets bezaten. Zij vonden een nieuw evangelie in het socialisme, dat alle trekken vertoonde van een (wereldlijke) godsdienst. Er zou en moest komen een socialistische wetenschap, kunst, politiek, economie en de leerstellingen van Marx waren dogma's.

Ook dit geloof viel, in Europa althans, uiteen. Het revisionisme veroorzaakte de eerste breuk, de ontwikkeling waarbij de vierde

stand niet langer zo uitgebuit werd, door een stelsel van sociale wetten, verdiepte de breuk. Het allesbeheersende karakter van het socialisme ging verloren. Wil men het in zijn meest extreme vorm zien, dan moet men naar China kijken. Het rode boekje van Mao speelt de rol van de kerkleer in de middeleeuwen, van de bijbel bij de dogmatische protestanten.

Het spreekt vanzelf, dat het proces van het uiteenvallen van de eenheid van samenleving en van het individu voor hen, die van geloofszekerheden uitgaan, een verdrietige zaak is en dat zij trachten een nieuwe eenheid tot stand te brengen.

In de bundel *Geloof en Natuurwetenschap* doen de protestantse geleerden dr. C. J. Dippel en dr. J. M. de Jong een poging om de eenheid te herstellen; om de 'publieke ervaring' van de natuurwetenschappen in overeenstemming te brengen met de 'unieke ervaring' van het individu, of de ervaring van 'de Unieke', van God, van Christus. Voor een humanist is dit een vertwijfelde poging om enerzijds de wetenschappen te betrekken in de theologie en anderzijds de 'unieke ervaring' een objectieve grond te geven, waardoor de waarheid van het geloof aangetoond kan worden.

Het is bewonderenswaardig wat intelligente en knappe mensen, als zij er zich toe zetten, kunnen bereiken, en hun pogingen zullen wellicht sommigen, lange of korte tijd beïnvloeden, maar het proces van de verwereldlijking zullen zij niet kunnen tegenhouden. Hetzelfde geldt voor alle geloven, alle dogmatische zekerheden, zowel de godsdienstige als de politieke. De mensen gaan leren leven met onzekerheden, zonder de steun van dogma's, die ontmaskerd worden. Elk geloof, elke stroming die tracht wetenschap, kunst, politiek terug te voeren naar een voorbij stadium zal bij sommigen blijvend succes krijgen, bij anderen kortstondig maar niet blijvend bij iedereen.

Hiermee wordt niet de ondergang van het christelijk geloof voorspeld of aangekondigd, evenmin de ophanden zijnde dood van het marxisme maar wel zullen de pogingen om nu nog een eenheid te maken mislukken. Voor een humanist is een veelzijdige samenleving, een pluriforme maatschappij allerminst een schrikbeeld, eerder het tegendeel en hij tracht zich een mensbeeld en een wereldbeeld te vormen, waarbij hij niet bang hoeft te zijn voor de resultaten van welke wetenschap ook. Dat behoort tot zijn geloof.

B.

KRITISCH ALLERLEI

door D. Roethof - Ensing

Geen slaven van de rijkdom

Hebt u gelezen van het kleine eiland Anguilla, ginds in de diepblauwe Caribische Zee, dat harts-tochtelijk pogingen aanwendt om zelfstandig te worden? Hebt u wellicht net als de New York Times deze pogingen ontroerend maar dwaas genoemd? (touching and silly). En als nuchtere Hollander verder nog gedacht: stel je voor, ze doen maar, een eilandje met 6000 inwoners; als elk klein gebiedje zelfstandigheid opeist, hoe zal de wereld er dan gaan uitzien?

Maar wie de International Herald Tribune van 17 augustus te pakken krijgen kon, vond daar een hele pagina, geschreven door Ronald Webster, voorzitter van de Eilandraad van Anguilla. Zijn pleidooi voor onafhankelijkheid, voor recht op zelfbestuur en op het kleine eilandje te leven zoals zij dat al eeuwen gewend zijn, kan inderdaad als ontroerend maar zeker niet als dwaas worden bestempeld. Hij beschrijft hoe de 6000 bewoners vredig met elkaar leven, de grond bewerkend, die net genoeg opbrengt om de bevolking te voeden.

Hoewel vele eilanden in het Caribisch gebied, zeker na de laatste wereldoorlog, knipogen naar de dollarsinbrengende toeristen en bereid waren hun tropische paradijsjes vrijwel het gehele jaar door bevolkt te zien met wonderlijk uitgedoste Amerikanen, die met geld smijten en weinig meer uitvoeren dan wat luiëren aan de stranden en gokken in de casino's; hun eilanden volgebouwd te zien raken door hotels van standaard-uitvoeringen, allemaal afgestemd op de smaak van de reizende en trekkende Amerikaan en een groot deel van de eilandbevolking het dagelijks brood verdient aan die toeristen als kelner, kamermeisje, chauffeur, gids, musicus, danser(es) of gigolo, Anguilla heeft daar nimmer aan mee willen doen. En dit is één van de redenen waarom het nu naar onafhankelijkheid streeft. Want wat gebeurde? De Britten stopten in februari het eiland in een Federatie samen met St. Kitts en Nevis, welke gebieden een zekere mate van zelfstandigheid binnen het Britse Gemenebest zouden krijgen. St. Kitts en Nevis liggen op nogal grote afstand van Anguilla, wat vooral St. Kitts niet verhinderde een begerig oog op de fraaie onbevolkte stranden van Anguilla te laten vallen en te denken aan grote hotels met casino die er gebouwd zouden kunnen worden. En of-

schoon dit voor Anguilla inderdaad een aanzienlijke inbreng mèèr in de schatkist zou betekenen, rijst hier het verzet. De grond is eigendom van de diverse bewoners, zij leven zoals zij het prettig vinden en zijn liever met minder tevreden in vrijheid dan straks luxeslaven te worden van de (blanke) toeristen uit het land van Uncle Sam! Ronald Webster roept uit: *Er is niets verkeers aan hard werken of het geven van service, maar een heel volk van bedienden is ondenkbaar. In vijf jaar – of misschien zelfs eerder – zouden de Anguillianen net zo wrevelig, ontevreden en ontworteld zijn als de mensen in de rest van het Caribisch gebied, of als in Harlem, voor zover de vergelijking opgaat. Toeristenindustrie maakt ons volk tot een natie van autojongens, kelners en bedienden.*

Men hoopt op erkenning door de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en de Verenigde Naties, van een ieder die hun standpunt wil inzien, men hoopt ook op wat geldelijke steun, want St. Kitts en Nevis schuiven niets meer van het gezamenlijk inkomen af. Wie bekend is met de invloed van de toeristenindustrie in dergelijke kleine gebieden, hoe deze het gehele karakter van eiland en bevolking drastisch kunnen veranderen en beïnvloeden, hoe daadwerkelijk anders het leven er wordt (een zomerdag in Marken en Vondelam geeft u er enig idee van), weet dat Webster niet overdrijft. Hoe groot de voordelen ook mogen zijn voor een eiland-budget dat anders niet sluitend te krijgen was, hoe hoog het gemiddeld inkomen per eilandbewoner ook wordt, bepaald heilzaam in alle opzichten is de uitwerking niet. Het is daarom vurig te hopen dat er gehoor gegeven wordt aan de pleidooien van een klein volk, dat te trots is om knecht te zijn in eigen land en te buigen voor de hand, die met dollars strooit.

Van je familie moet je het maar hebben

'k Vraag me dikwijls af, waarom het nodig is het luchtruim te verkennen en eventueel kennis te maken met Marsmannetjes of vrouwtjes Luna, want wat zij te bieden hebben, kan moeilijk grootser, gevarieerder en boeiender zijn, dan de kleurrijke levenspatronen van de kinderen van Moeder Aarde. En dat afgezien van de vraag, of er op aard nog niet genoeg te doen valt om er de zaken wat beter en vreedzamer geregeld te krij-

gen, plus een goedgevulde maag en een menswaardig bestaan voor een ieder, ongeacht kleur, ras, afkomst, milieu en geloof. Soms brengt een krantenbericht een mens op zulke gedachten, zoals dit uit het Hengelosch Dagblad: *De 50-jarige Mahola Petikite uit Tanzania heeft voor een rechtbank in Njombe gezegd zijn vader, zijn vrouw en drie kinderen te hebben gedood en opgegeten, zonder daar iets verkeers in te zien. Ik doodde en at slechts familieleden, wie heb ik daarmee kwaad berokkend?, zo vroeg hij. Petikite zei, zich niet bewust te zijn geweest van het misdadige van zijn handelen en voegde eraan toe tot zijn daden te zijn overgegaan, omdat hij een onweersaanbare trek in mensenvlees had.*

Filmtitels

Het lezen van kranten brengt elke week met zich, het spellen van de filmtitels op die pagina, waar de bioscopen hun nieuwe programma's aankondigen en het aanschouwen van dië blote plaatjes, waarmee de film zelf dikwijls maar schaars gevuld is.

Want de sex druipert er tegenwoordig wel af en hoe diepgeworteld en van welke afmetingen de Victoriaanse taboe's wel geweest zijn, waaronder vele mensen sinds tijden gebukt zijn gegaan, kan blijken uit het feit dat vaak driekwart van de aangeboden films een onderwerp gekozen hebben, dat zwemt in de sex. Het lijkt bovendien wel, alsof er niets aanlokkelijks moet bestaan voor de bioscoopbezoeker dan een celluloiddroom die 'durft te tonen wat nooit eerder vertoond mocht worden'. . . Dat woordje 'mocht' alleen al, appellerend aan het stoutekind-gevoel. . .

Een korte bloemlezing uit Het Parool van één week film: 's We-

relds mooiste mannequins, gevangen in een web van chantage, moord en geweld (Fotomodellen voor Marokko). Hier is zowaar zeer veel bij elkaar: een geheimzinnig land, mooie meisjes en ook moord en geweld zijn niet uit te poetsen. *Vier vrouwen in pikante situaties (De Droomvrouwen)*, of: *Zij werd misbruikt maar was zelf schuldig (Sexy gang)*, een mooie juffrouw misbruiken en haar lekker zelf de schuld mogen geven, voorts: *Een explosie van sex en erotiek (In het web der ontucht)*, wat heel goed gevonden is door iemand die er achter is, dat erotiek veel opwindender is dan sex sec. Een hartverwarmende film over een intiem onderwerp is *De Huwelijksnacht*, een plompverloren Nederlandse vertaling voor de veel dubbelzinniger maar ook fijnzinniger titel van de Engelsen 'The family way' en voorts nog: *Een wonder van een liefde, zij schonk leven en het werd haar geschonken (Mijn Prinses)* die wel met een knipoog naar damesbladenlezeressen gemaakt zal zijn, terwijl een opwindend element er vast niet aan ontzegd kan worden. Ongetwijfeld een bonte keus; men kan alleen maar hopen, zeker ten behoeve van jeugdige krantenlezers en bioscoopbezoekers, dat men er eens murw voor wordt en alles wat maar met sex te maken heeft in een nuchterder en gezonder licht zal komen te staan.

Meest democratische uitspraak van de week

De minister van binnenlandse veiligheid van Griekenland gaf tijdens een interview met iemand van de Britse televisie dit als antwoord op de vraag of het waar was, dat er in de Griekse café's niet over politiek gesproken mag worden: *'Je mag zeggen wat je wilt, als het maar niet tegen de staat is'*

GRENZEN

*Hoe zou ik mij met politiek verminken
wanneer een aangezicht een aangezicht belijdt,
wanneer de Zwarte Zee de Noordzee lijkt,
wanneer een Donau-vlot mijn voet herkent,
wanneer een wilde wijn mijn mond verwent,
wanneer mijn keel een donkere taal ver kent,
wanneer een Vlaamse vloek een lichter oor bekoort,
wanneer een zelfde maan mijn heimwee smooft?*

*En dan, hoe zou ik als ik naar de luchtkaart kijk
en onder mij de westenwolken mee zie glijden
nog grenzen voelen die alleen maar scheiden
en grillig zijn en van papier en pijn?*

KAREL JONCKHEERE

Uit: Roemeense suite. Uitgave Manteau, Brussel, 1966.

Oorlog, dienstplicht, dienstweigering

W. G. J. IEMHOFF, de schrijver van het boek 'Oorlog, dienstplicht, dienstweigering' – uitgave: Het Wereldvenster/Baarn – is arts, hij specialiseert zich in de interne geneeskunde. De militaire dienst confronteerde hem met het oorlogsprobleem. Hij weigerde na drie maanden verdere dienst bij de marine, maar trok deze weigering een half jaar later weer in. In dit boek geeft hij zijn overwegingen rond de vraag: dienstweigeren of (nog) niet? De oorlog is massale waanzin, een echec voor de rede, verkapt anarchie. Het belangrijkste voor hem is: de oorlog als on-zin te begrijpen.

'De wijze waarop de oorlog in dit boek benaderd wordt, hoort niet in de polemologie thuis, maar in de filosofie. De wetenschap beschouwt de oorlog als een vraagstuk, zij kan – en mag als wetenschap – de oorlog niet als fundamenteel probleem zien' (blz. 17). Dit is de taak van filosofie en theologie die de oorlog niet anders kunnen zien dan als kwaad, als probleem voor het zijn. Ik begrijp niet goed waarom Iemhoff deze disciplines uit het terrein van de polemologie bant. Zij hebben over de oorlog wezenlijke dingen te zeggen.

'Wij moeten begrijpen wie of wat de mens is om te begrijpen waarom de oorlog met het mens-zijn incompatibel (onverenigbaar) is.' Het paternalisme dat vermijdt de vragen scherp te stellen, kan niet verhinderen dat de dienstplichtige besprongen wordt door problemen. Wat is zijn houding tegenover het geweld? Aanvaardbaar of niet? Hoeveel geweld, onder welke omstandigheden of nooit? Iemhoff noemt Sartre's 'de mens is veroordeeld tot vrijheid'. Wie niet wil kiezen kiest toch. Wie kiest: voor het idealisme, dat alle geweld verwerpt, kome wat er van komt, of voor het in dienst gaan omdat de feiten de feiten zijn, weigert de vragen vast te houden. Het antwoord dat verder vragen afsnijdt is geen antwoord, maar een vlucht. Het gaat erom als Sysiphus met de vragen te blijven worstelen, de steen naar boven te dragen ook al rolt hij weer omlaag. 'De idealist snelt lichtvoetig naar de top, zonder steen. De cynicus zit teleurgesteld in het dal' (blz. 29).

Engagement betekent zich niet laten terugwer-

pen op eigen subjectiviteit, zich niet uit de dialoog laten elimineren. Dat doet degene, die zich bij het dienstweigeren beroept op zijn geweten. Daardoor maakt hij zijn kritiek tot iets subjectiefs, en daarmee machteloos. Door het creëren van een alibi: het geweten (dat niet bestaat, zegt Iemhoff) maken de anderen zich van de dienstweigeraar af. Voor hij het weet is hij als zodanig erkend. De gemoedrust is gered. Het 'geweten' moet onze leugens en de aftocht dekken, als de strijd mislukt is en onze daden zich tegen ons keren. Het gaat erom: wat dóen we met de feiten?

De mens maakt zijn eigen geschiedenis. Daarom is de oorlog geen autonoom kwaad, maar een misdaad. De schrijver keert zich tegen Camus en Kahn, die dit essentieel verschil tussen oorlog en natuurramp, het probleem van de geschiedenis, wegmoffelen. Wij moeten er van uit gaan dat het anders kan, dat we de vrede als werkhypothese kunnen nemen.

Onze apathie moet worden doorbroken, weg van de consequentiedrift, die bewapening en koude oorlog tot het einde toe accepteert. Het wantrouwen, dat het fundamentele principe van de koude oorlog is, heeft geen toekomst. Het deel van het boek, waar Iemhoff de filosofie en theologie verlaat om over afschrikkingstheorieën en ontwapeningsproblemen te spreken is niet het sterkste deel. Het is slordig en onvolledig. Maar zijn hoofdstelling: dat men moet weigeren zich uit de discussie te laten elimineren door óf in de oorlogsvoorbereiding het onbestaanbare te laten voortbestaan óf door zich op zijn geweten te beroepen, wordt er niet door aangetast. 'Mijn ideaal is een leger vol potentiële dienstweigeraars... een weigering ad hoc, punt voor punt...' (blz. 122). 'Wat er nodig is, is verzet: buiten, maar even sterk binnen het leger' (blz. 122).

Zijn conclusie is even oprecht als onontkoombaar: 'Als het erop aankomt moeten wij niet de vernietigingsmachinerie loslaten. Als het erop aankomt moeten wij ons overgeven. Dat is een redelijke conclusie over de grensmogelijkheden, waarbij wij leven' (blz. 127).

Mr. Ph. P. EVERTS

Verbond weer op zondagmorgen

PER 1 oktober zal een nieuwe zendtijdregeling voor de radio ingaan. Daarbij is rekening gehouden met de wens van het Humanistisch Verbond weer op de zondagmorgen te kunnen uitzenden, hetgeen vorig jaar onmogelijk bleek.

Vanaf die datum, dus te beginnen op zondag 1 oktober, kan weer naar onze uitzendingen

geluisterd worden op *Hilversum I* en wel van 9.45–10.00 uur. De uitzending sluit aan op het programma van de VARA en bij de gebruikelijke viermaandelijke zenderwisselingen gaan wij mee.

Dit betekent, dat de uitzending van het H.V. op de maandagavond 22.20 uur (Hilversum I) en kort kommentaar op de vrijdagavond 22.25 uur (Hilversum II) vervallen.

OP weg naar ons vakantieverblijf waren we in een grote Franse stad verkeerd gereden. Dat gebeurde ons vroeger herhaaldelijk en dat was dan mijn schuld. Ik kon namelijk altijd pas zeggen, dat we op een kruispunt naar links of naar rechts hadden gemoeten, als we er al voorbij waren. In de daarop onvermijdelijk volgende discussie, kwam dan tot uiting, dat ik met een levensgrote Michelinkaart op schoot en in m'n hand de A.N.W.B. route beschrijving, in één oogopslag de hele reeks namen had moeten overzien, die op de richtingaanwijzer en op de hoeken van de straten aangegeven waren. In diezelfde ene oogopslag had ik er onze plaats moeten uitpikken of liever nog eerder, want als we links af moesten, hadden we al lang voor de kruispunten links moeten voorsorteren en: 'Hoe kan ik nou links voorsorteren, als jij me niet op tijd waarschuwt!'

Maar goed, we zaten dus verkeerd en 't was niet mijn schuld. Hopend op volgende richtingborden, dwaalden we verder en sloegen op goed geluk een ontzettend drukke straat in, waar een grote stroom auto's aan de overkant bumper aan bumper, meter voor meter opschoof. 'Straks moeten we daar vast en zeker helemaal aan 't eind achter aansluiten', zei ik. 't Was bedoeld als een ijsig luguber grapje, dat alleen maar bedacht kon worden door iemand, die zich, met leedvermaak, verzaligd in onschuld zat te baden. Maar 't was echt zo. En daar stonden we. Omkeren was onmogelijk. Een klein Frans mannetje bracht uitkomst. Hij begon al z'n zakken uit te halen op zoek naar een stukje papier om het allemaal voor ons uit te tekenen. Toen hij dat uitvoerig gedaan had, stapte hij in zijn auto en wenkte, dat we achter hem aan moesten rijden. Na een wilde rit door allerlei kleine straatjes, moesten we stoppen voor een voorrangsweg: de straat, waar we net aan de andere kant doorheengekomen waren, met al die auto's. We hoefden nu niet meer achter de rij aan te sluiten, maar we moesten proberen om ons midden tussen die stroom in te wringen. Officieel mocht dat natuurlijk niet, want die hele stoet had voorrang en niemand piekerde erover om ons even de gelegenheid te geven, in te voegen. Wij bleven berustend wachten, maar het mannetje nam het niet. 't Raampje ging open en scheldend en schreeuwend tegen z'n compatriotten priemde hij zich in de rij, met ons aan zijn achterbumper. De auto, die hem het hardnekkigst gehinderd had, reed vlak voor hem en werd onder 't rijden nog uitgescholden. Bij een stoplicht stapte hij zelfs uit en liep naar voren. Toen sprong het licht op groen, de auto reed weg, het mannetje wrong zich ijlings weer achter 't stuur en liet van opwindning zijn motor afslaan. Achter ons werd getoeterd. Bij het volgend kruispunt scheidden onze wegen. We hebben hem nog lang nagewuifd.

'MADE IN USA': OP ZOEK NAAR HET GEWETEN

JEAN-LUC GODARD is uit zijn laatste films duidelijk een moralist gebleken, die zich ten zeerste betrokken voelt bij de maatschappij waarin hij leeft en welks brood hij eet. Een verhaal pleegt hij in zijn films nauwelijks meer te vertellen; liever zoekt hij maatschappelijke situaties en verschijnselen die hij in alle directheid op zijn artistieke gemoed laat inwerken. Een te strikt gegeven zou hem bij de expressie daarvan slechts hinderen. Zijn films worden daardoor wat moeilijk toegankelijk voor wie zijn uitvallen, gedachtesprongen en brokstukken vertelling koste wat het kost toch als een legpuzzel in elkaar wil passen. Een dergelijke benadering zal daarom ontmoedigend zijn; zij geeft nauwelijks uitkomst en Godard's films zullen in de herinnering achterblijven als grillige werkstukken, waar een goedwillend mens geen touw aan vast kan knopen en die als een onverteerbaar brok op de maag blijft liggen.

Met 'Made in USA', een in 1966 gemaakte film, is het niet veel anders gesteld. Fictie en werkelijkheid worden dusdanig met elkaar vermengd, dat elk houvast op den duur ontbreekt. Er ontstaat geleidelijk een werkelijkheid-op-afstand die, hoe vreemd het ook klinkt, identificatie zowel bemoeilijkt als vergemakkelijkt. Opnieuw bestaat Godard's werkwijze in een reeks signalen vanuit een geprojecteerde werkelijkheid. Hier: Atlantic City, een moderne stad, waar de journaliste Paula Nelson (Anna Karina) haar geliefde zoekt, die naar zij aanneemt het slachtoffer is geworden van ondoorzichtige politieke intriges. Als Paula in dit stinkende wereldje duikt stuit zij onvermijdelijk op immoraliteit, haat, corruptie, intimidatie en geweld; een klimaat waar moorden tot de orde van de dag behoort. Het zijn deze elementen – de 'solide' onderlaag van elke gevestigde orde – waarmee Paula op haar speurtocht in aanraking komt. Sterker: zij doet er op gezette tijden braafjes aan mee, teneinde tot de waarheid

door te dringen. Dit is haar ene zijde... voor de rest blijft ze journaliste – ongrijpbaar waarnemer en buitenstaander. Dat behoort nu eenmaal tot de ontsnappingsclausule die Godard telkens weer in zijn personages verwerkt.

Bloed, zo u wilt rode verf, vloeit rijkelijk, daar schijnt Godard sinds 'Pierrot le fou' goed de smaak van te pakken te hebben gekregen. Het komt bovendien in technicolor zo fraai uit, evenals de onweerstaanbare Karina (maar laat ik niet persoonlijk worden).

Al is het verhaal in 'Made in USA' dan wat dunnetjes, wat Godard wil laten voelen komt er niet minder door tot uiting: de onmacht van de onbevangen, goedwillende eenling – nog niet geconformeerd en corrupt – die nog zo naïef is de strijd tegen de maatschappelijke orde en vooral hetgene waarop deze orde gegrondvest is, te willen aangaan. Godard's aanwijzingen in deze richting zijn niet mis te verstaan. Herhaaldelijk verwijst hij naar meer en minder actuele politieke kuiperijen. Zijn film is er zelfs goeddeels op gebouwd. Door in een gegeven dat hij vond in de roman 'Rien dans le coffre' van Richard Stark, een randpersonage uit de beruchte zaak-Ben Barka te verwerken, verkreeg hij die typische, af en toe herkenbare en toch oncontroleerbare mengeling van kwalijk riekende politiek achter de politiek en science fiction-achtige projectie van hedendaagse verschijnselen, alles in een decadent geschilderd veramerikaniseerd milieu ('Made in USA', vandaar).

Paula Nelson raakt bijna verstrikt in de draden die ze poogt te ontwarren. Als ze tenslot-

te uit Atlantic City weggaat is ze geen stap verder gekomen. De liefde die haar dreef in haar streven naar waarheid was niet anders dan het sentiment op zoek naar het geweten van de maatschappij. Het is duidelijk dat dit een barre tocht is, die moeilijk bevredigend zal eindigen. Dergelijke kruistochten tegen haarzelf heeft de maatschappij nu eenmaal altijd gestraft. Hoe verder de geordende samenleving verwijderd is van haar oorsprong, hoe meer zij bovendien verworpen is in de loop der tijd, des te heviger zal zij zich verzetten tegen het graven naar en het blootleggen van haar steunpunten. Vooral tegenwoordig en nog meer in de toekomst. Omdat zij zich er te zeer van bewust is zelfs in de wortels aan decadentie ten prooi te zijn gevallen.

Wie meent dat hier de aap uit de mouw komt en Jean-Luc Godard dan toch door de mand valt als een links georiënteerd filmer (ook al door zijn welgemikte spot op Amerika's Vietnam-misère, zowel in 'Pierrot le fou' als hier) wordt in het ongelijk gesteld. De radio-reporter die Paula Nelson aan het slot van de film buiten Atlantic City een lift geeft, mag het duidelijk genoeg zeggen: links, geboren uit sentimentaliteit en rechts, uit gemene behoudzucht, zijn beide uitersten die door hun ongenueanceerdheid tot niets leiden. Hun onderlinge strijd zal altijd onbeslist eindigen. Het pad van de waarheid loopt nog altijd door het midden.

CASPER VOGEL

'Scheppen riep hij gaat van Au'

EEN bespreking van H. U. Jessurun d'Oliveira's boek 'Scheppen riep hij gaat van Au' – uitgave: Polak en Van Gennep – waarin tien interviews zijn opgenomen met W. F. Hermans, Gerrit Achterberg, Lucebert, Harry Mulisch, Louis Paul Boon, Richard Minne, Jan Wolkers, Hugo Claus, G. K. van het Reve en Leo Vroman, komt wel laat, maar, omdat het een belangrijk boek is, niet te laat. De interviews, intelligent geschreven door d'Oliveira, hebben natuurlijk ook actuele betekenis, want men wil, ondanks de Merlijn-opvattingen, graag iets directs weten van levende, publicerende auteurs.

d'Oliveira's vader heeft in goede vraaggesprekken ons de Tachtigers leren kennen, de zoon neemt ons mee naar de keuken van de letterkunde van de moderne schrijvers. De meeste interviews waren van 1959–1960 in *Tirade* verschenen maar het is goed dat zij uit de betrekkelijke onbekendheid van een tijdschrift in een niet te dure pocket-uitgave te krijgen zijn. Ook degeen, die zakelijke informatie wil over publicaties en geboortedata, vindt een schat van gegevens, vóór de vraaggesprekken gedrukt.

Het is een onmisbaar boek voor allen die, na lezing van gedichten en/of romans van hen die aan 't woord zijn, ook iets willen weten van de gedachten over eigen werk. Het is, in de meeste gevallen verhelderende lectuur en het is bijzonder knap van d'Oliveira, dat hij de juiste verhouding heeft gevonden tussen de sprekende personen. Nergens dringt de interviewer zich op de voorgrond maar overal is hij aanwezig waar dat nodig is. Hij is nergens de dociele 'beschaafde klit aan de jas van Goethe', zoals Ter Braak Eckermann noemde en ook nergens de brutale Bibeb.

B.

Paula Nelson, spelend met het symbool voor de kracht waarop de maatschappelijke orde rust: macht.

APARTHEID schaadt onderwijs aan negers in Zuid-Afrika

EEN rapport over de gevolgen van apartheid voor het onderwijs, de wetenschap, de cultuur en de voorlichting in Zuid-Afrika, dat door de Unesco is opgesteld ten behoeve van een speciale commissie van de algemene vergadering van de Verenigde Naties, is nu gepubliceerd. Het 259 pagina's tellende document, dat later in het jaar in zijn definitieve vorm zal uitkomen, werd opgesteld met behulp van een groep raadgevers onder leiding van prof. Folke Schmidt van de universiteit van Stockholm. Het is grotendeels gebaseerd op officiële publicaties van de Zuidafrikaanse regering en van wetenschappelijke en research-instituten binnen en buiten Zuid-Afrika. Prof. Schmidt werd een visum voor het verzamelen van het materiaal en het toetsen van deze gegevens aan de officiële bronnen geweigerd.

Dit artikel vat enkele delen samen uit het lange hoofdstuk over onderwijs (bijna honderd pagina's) en bepaalde delen van het hoofdstuk met betrekking tot de wetenschap, dat wordt voorafgegaan door een korte beschrijving van apartheid, en de wetgeving die de apartheid afdwingt.

De Nationalistische Partij, zo tekenen de auteurs van het rapport aan, kwam in 1948 aan de macht met een beroep op de kiezers, dat vrijwel geheel steunde op de belofte de 'blanke overheersing' te garanderen en zo nodig te versterken. Deze belofte heeft zij gehouden door een systeem van wetgeving, dat de bewegingsvrijheid, woonplaats en tewerkstelling regelt van de niet-blanken.

Met behulp van de Bevolkings Registratie Wet van 1950, die voorzorg in de indeling van de Zuidafrikaanse bevolking in drie hoofdgroepen: blanke, kleurling en afrikaan (de Aziaten vormen weer een subgroep in de kleurlingen-groep), legde de nieuwe regering de basis voor haar politiek van 'gescheiden ontwikkeling' voor elk 'ras'. De afrikanen vormen veruit de grootste van deze ethnische groepen, met, in 1965, een zielental van 12.162.000; de blanken komen dan met 3.395.000 en, dan de kleurlingen (1.742.000) en de aziaten (533.000).

Discriminatie bij het werk

De volledige scheiding van de bevolking in stamverbanden of rassengroepen is niet mogelijk gebleken als gevolg van de economische structuur van het land. 'Hoe het ook zij', schrijven de rapporteurs, 'blank en niet-blank Zuid-Afrika blijven economisch onderling afhankelijk'; en wat ook de verklaarde politiek van de regering mag zijn, het aantal afrikanen, dat men heeft toegelaten tot de stedelijke gebieden is steeds toegenomen. De afrikaanse bevolking van Johannesburg is b.v. tussen 1962 en 1964 toegenomen van 609.000 tot 706.300.

Wat is hun toekomst?

Het voornaamste drijven van apartheid, zo gaat het rapport verder, is gegaan in de richting van een verscherpte rassendiscriminatie met een groeiende ongelijkheid van mogelijkheden voor opleiding en tewerkstelling. De wetgeving aangaande de tewerkstelling, vestiging en verplaatsing van niet-blanken in de stedelijke, industriële en mijnbouwgebieden heeft een beperking tot gevolg gehad van hun plaatsingsmogelijkheden in functies op terrein van industrie en handel en heeft hen gedreven naar de minst aantrekkelijke takken van werkgelegenheid. Bovendien is een huidskleurbarrière vastgesteld voor bepaalde soorten werk, vooral geschoolde arbeid. Men heeft betrekkingen gereserveerd vooral in het vervoer, de bouw-nijverheid en de gemechaniseerde industrie, maar ook bij de openbare diensten. Dit gebeurde met de onverhulde bedoeling blanke arbeiders te beschermen tegen de concurrentie van andere rassen.

Lager onderwijs

In overeenstemming met het ideaal van 'verscheidenheid' worden afrikanen, aziaten, kleurlingen en blanken onderwezen als onafhankelijke groepen binnen de bevolking, waarbij de 'verscheidenheid' wordt benadrukt door de bestuurlijke opbouw, door financieringsmethoden, door verschillen in lesrooster en door verschil in niveau van de lesprogramma's, dat opzettelijk wordt aangebracht in overeenstemming met de verschillen in verwachting ten aanzien van de toekomstige tewerkstelling.

Ongetwijfeld heeft de Zuidafrikaanse regering op het terrein van het lager onderwijs aan afrikanen resultaten geboekt, aangezien het aantal inschrijvingen is toegenomen van 970.200 in 1955 tot 1.628.200 in 1962. Op het terrein van middelbaar en universitair onderwijs is de vooruitgang veel minder spectaculair. Hoe-

wel het aantal afrikaanse middelbare scholieren toenam van 30.800 in 1953 tot 53.500 in 1963, daalde relatief het totaal aantal inschrijvingen in diezelfde periode van 3,47 pct tot 3,02 pct. Bovendien, terwijl de onderwijsuitgaven in het algemeen gestegen zijn in verhouding met het netto nationale inkomen is het percentage, dat is besteed aan afrikaanse scholen in de periode 1953-54 tot 1963-64 gedaald. Volgens de minister voor Bantoe Onderwijs werd een groeiend aantal inschrijvingen zonder een overeenkomstige stijging in de onderwijsuitgaven bereikt door in de eerste twee leerjaren dubbelklassen in te voeren, door vrouwelijke onderwijskrachten tegen een lager salaris aan te stellen en door de fondsen voor schoolvoeding aan te wenden voor onderwijsfaciliteiten. Het geld, dat door deze laatste maatregel beschikbaar kwam, was niet onaanzienlijk: tussen 1954 en 1965 daalde het bedrag beschikbaar voor schoolmaaltijden van 6.282.000 gulden tot 350.000 gulden. Dit is vooral een ernstige zaak met het oog op de grote mate van ondervoeding onder de afrikanen. Onderzoekingen verricht onder de afrikaanse schoolkinderen rond 1960 toonden aan, dat zestig tot zeventig procent duidelijk ondervoed was.

Het Unesco-rapport vermeldt de wetten en verordeningen krachtens welke de afrikanen in toenemende mate de verantwoordelijkheid krijgen voor de financiering van hun onderwijsinstellingen (op het ogenblik dragen zij ongeveer de helft van de totale kosten). Het rapport stelt ook vast, dat in 1953 in scholen voor blanken per leerling 127 Rand werd uitgegeven (de Rand is vijf gulden waard), terwijl het in de afrikaanse scholen slechts iets meer dan 17 Rand was. Dit cijfer is daarna gedaald tot 12,46 Rand in 1960/61. Bovendien worden de afrikanen aangemoedigd vrijwillige bijdragen te betalen voor hun kinderen op de lagere school - bijdragen, die verplicht worden

(Vervolg op pag. 6)

APARTHEID SCHAADT ONDERWIJS AAN NEGERS IN ZUID-AFRIKA

(Vervolg van pag. 5)

op de middelbare school, hoewel voor blanke kinderen het onderwijs gratis is tot het eind van de middelbare school. Het beschikbare bedrag voor boeken, die gratis worden verstrekt aan afrikaanse leerlingen, daalt van klas tot klas gestaag, tot bij het begin van de middelbare school de afrikaanse ouders alle kosten voor leerboeken en schrijfmateriaal voor hun rekening moeten nemen. 'Voor de individuele afrikaan', schrijven de rapporteurs, 'moeten de kosten van de middelbare school wel de beslissing van de ouders beïnvloeden aangaande de vraag of zij hun kind al of niet middelbaar onderwijs zullen laten volgen.'

De politiek van *apartheid* komt ook tot uitdrukking in het lesrooster: de jonge afrikaan moet niet alleen leren lezen en schrijven in zijn eigen spreektaal, maar ook in de twee officiële talen – Engels en Afrikaans – waarvan de studie verplicht is op de afrikaanse lagere scholen. Met de eerste taal begint hij in het eerste schooljaar en met de tweede taal zes maanden later. Het blanke kind echter studeert gewoonlijk in zijn moedertaal gedurende zijn hele lagere schooltijd en van hem wordt slechts verwacht, dat hij de tweede officiële taal vloeiend spreekt aan het eind van zijn middelbare schooltijd. Het lesrooster van de afrikaanse lagere scholen legt verder grote nadruk op godsdienstonderwijs, dat samen met de hygiënelessen 18 tot 25 pct van de lestijd in beslag neemt, en op handenarbeid – tuinieren, knutselen, bomen planten, handwerken enz.

Middelbaar onderwijs

Het percentage uitvallers tussen lager onderwijs en middelbaar onderwijs is hoog: van de 1.764.100 afrikaanse kinderen, die in 1963 naar school gingen zaten slechts 53.400 in de eerste vier klassen van de middelbare school (3,02 pct) en 1040 in de vijfde klas (0,059 pct). Het is de politiek van de regering, liever het aantal hogere klassen van de middelbare school in de afrikaanse reservaten te vergroten dan in de stedelijke gebieden, zodat veel kinderen hun opleiding op hun veertiende moeten afbreken of naar verafgelegen kostscholen moeten gaan. Het rapport haalt cijfers aan van het aantal afrikanen, dat eindexamen heeft gedaan in 1963: voor het Senior Certificate waren 334 kandidaten (62,9 pct slaagde), voor het Matriculation examen waren 548 kandidaten (58,5 pct slaagde) en voor de Hogere Onderwijzersakte 954 kandidaten (94,3 pct geslaagd).

Universiteiten

Tot 1959 accepteerden de universiteiten van Kaapstad en Witwatersrand niet-blanke studenten; de universiteit van Natal deed dat ook, maar daar waren alle lagere klassen gescheiden. Deze stonden bekend als de 'open universiteiten'. Maar in 1959 introduceerde de regering de Wet op de Uitbreiding van het Universitair Onderwijs, die voorzorg in de geleidelijke vervanging van het systeem van 'open universiteiten' door instituten voor ethnische groepen, waarbij elke groep zijn eigen universiteit zou krijgen, terwijl voor de afrikanen de groep

weer zou worden verdeeld volgens grove scheidslijnen.

Deze nieuwe koers werd niet zonder oppositie uit academische kringen aanvaard. Maar in oktober 1965 waren er nog slechts 181 afrikanen over in de 'open universiteiten', van wie meer dan de helft studeerde in de gescheiden klassen aan de universiteit van Natal.

De 'Ethnische Groepen Colleges' zijn goed gebouwd met uitstekende faciliteiten, geheel vergelijkbaar met die van de blanke universiteiten. De financiële last en economische verspilling, die deze politiek van segregatie met zich meebrengt is zeer aanzienlijk geweest – zoals ook was voorspeld in 1957 door degenen, die tegen de regeringsmaatregelen opponeerden. In feite bedroegen de kosten voor de staat in 1960 per niet-blanke student 7660 gulden terwijl de kosten per blanke student 1370 gulden waren (in 1965 waren de kosten per afrikaanse student 10.000 gulden – dit ondanks het feit, dat zeer weinig wordt geboden wat betreft de opleiding in de natuurwetenschappen). Bovendien rechtvaardigen noch het aantal inschrijvingen noch het aantal verleende diploma's de verklaring van de regering, dat de stichting van Ethnische Groepen Colleges een toename van universitaire faciliteiten heeft opgeleverd, die de niet-blanken in staat zal stellen te worden opgeleid voor het overnemen van het bestuur in de Bantoe Thuislanden.

Een van de voornaamste factoren in de ontwikkeling van elke industriestaat is het aantal studenten, dat wordt opgeleid voor hoge natuurwetenschappelijke en technische posten. Van de 328 studenten die diploma's en titels ontvingen op de Ethnische Groepen Colleges in 1962 studeerden er veertig af in de geneeskunst, maar slechts twee in de bouwkunde, één in weg- en waterbouw en één in de natuurwetenschappen. In feite zijn er in de periode van vijf jaar, die eindigde in 1965 slechts drie niet-blanke afgestudeerde ingenieurs geregistreerd op Zuidafrikaanse universiteiten: een afrikaanse civiel ingenieur in 1962, een kleurling als elektro-technisch ingenieur in 1964 en een Indiër als radio-ingenieur in 1965. In 1964 vestigde de Zuidafrikaanse Reserve Bank de aandacht op het tekort aan technisch personeel in de bouw-nijverheid, de ijzer- en staal-industrie, de algemene werktuigbouw en de motorindustrie. 'Het is niet verbazingwekkend', aldus het rapport, 'dat het land geconfronteerd wordt met een tekort aan geschoolde mankracht van een waarlijk ontmoedigende omvang.'

KORTOM

De mens is het enige dier, dat er zich voor kan schamen dier te zijn.

Over het geloof kan men slechts met ongelovigen praten.

De grootste verdienste van een theoloog is, niet te laten merken, dat hij het is.

Waar de dwaling niet vrij is, wordt de waarheid belemmerd.

Er zijn veel leugens nodig, om de waarheid met tact te zeggen.

In plaats van de waarheid te kennen, zeggen we ze veel liever iemand.

Beperkte mogelijkheden

Tegelijkertijd is het aantal mogelijkheden, dat openstaat voor niet-blanken, beperkt en dit tempert ongetwijfeld het enthousiasme van menige niet-blanke potentiële geleerde. Mogelijkheden zijn er in de aangewezen niet-blanke gebieden, waar een toenemende vraag bestaat naar onderwijskrachten, maatschappelijk werkers en bibliothecarissen en eigenlijk worden de meeste afrikanen, die naar de universiteit gaan opgeleid voor leraar (voornamelijk in de niet-exacte vakken) en maatschappelijk werker. Voor diegenen, die een hoge graad behalen in een of andere exacte wetenschap, zijn de hindernissen, die moeten worden overwonnen, vaak zeer aanzienlijk. De volgende twee voorbeelden, die worden aangehaald in een rapport uit 1963 van het Zuidafrikaanse Instituut voor Rassen Verhoudingen illustreren de moeilijkheden: in 1961 zag een Indiase medicus, afgestudeerd aan de Universiteit van Witwatersrand en de Londense School voor Hygiëne en Tropische Geneeskunde, met vele jaren ervaring met malaria-bestrijdingscampagnes in het Verre Oosten onder de WHO, geen kans een baan in Zuid-Afrika te krijgen, waar hij de preventieve geneeskunde zou kunnen beoefenen en onderwijzen. In 1962 werd een hooggekwalificeerde afrikaanse arts een benoeming aan het Livingstone Hospitaal voor niet-blanken in Port Elizabeth geweigerd, omdat hij diverse blanken onder zijn bevelen zou krijgen. Het is duidelijk, zoals de schrijvers van het Unesco-rapport ook uiteenzetten, dat de praktijk van *apartheid* en rassendiscriminatie bij de tewerkstelling de niet-blanken de moed ontnemt een opleiding te volgen voor geschoold of gespecialiseerd werk in de wetenschap en de techniek. Ook kan niet worden gezegd, dat de 'gescheiden ontwikkeling' bij het onderwijs goede rassenverhoudingen bevordert, zoals de Zuidafrikaanse autoriteiten beweren. De ongelijkheid, die dit onderwijssysteem aankleeft is op zichzelf al schadelijk voor een raciale harmonie en deze tendens wordt nog versterkt door het 'groepsnationalisme', dat de regering en bepaalde invloedrijke groepen in de blanke sector van de maatschappij tot wasdom proberen te brengen.

'Eigenlijk', zo besluit dit hoofdstuk, 'gaan de gevolgen van de apartheid voor het onderwijs ver uit boven de rassen-discriminatie die de feiten en cijfers van dit rapport aantonen. Het meest betreurenswaardige gevolg is de invloed op het Zuidafrikaanse kind, van welke huidskleur of intellectuele capaciteit. Want dit kind wordt in ieder geval opgevoed binnen de beperkingen van een ideologie, die onaanvaardbaar is voor de wereld van vandaag.'

(Uit Unesco-Nieuws no. III, 1967)

Een mens begrijpen is de meest draaglijke vorm van hem mis te verstaan.

De gemakkelijheid waarmee iemand zich gekwetst voelt is evenredig met zijn onverdraagzaamheid.

'Hij wist op die vragen geen antwoord wegens gebrek aan stompzinnigheid.'

De R.K. Kerk gunt ieder zijn persoonlijk geweten, om vervolgens uit te maken waaraan ieder zich te houden heeft.

T. VÖLKERS.

Aforismen, overgenomen uit 'Drupelsteen' van jan. 1967).

BRIEF VAN EEN UITGESTOTENE

IK heb deze brief geschreven omdat ik niets anders meer weet om de aandacht te trekken. Ik heb overal gepraat en overal gevraagd om begrip, om een beetje troost, maar niemand wilde luisteren. Daarom vertel ik het aan u, die mij niet kent en die ik ook niet ken.

Ik ben getrouwd en heb een paar kinderen en de mensen beklagen me daarom. Als ik over straat loop voel ik ze naar me kijken, hoor ik de plotseling stoppende gesprekken, de laatste woorden, die ik nog net kan verstaan. Maar ik wil hun woordenrijk medelijden niet. Ik zou liever hebben, dat ze wat minder praatten en wat meer deden, maar ze stikken nog liever dan dat ze dat doen.

Ze beklagen me, omdat ik getrouwd ben met een boef. Met een recidivist, heet dat officieel. Hij zit weer, moet een paar maanden opknappen wegens inbraak. U hoeft me niet aan te komen met het praatje, dat dat verkeerd is en dat je daarvoor gestraft moet worden. Dat weet ik beter dan wie ook. Maar al die anderen dan, die er net zoveel schuld aan hebben, hoeven die niet gestraft te worden?

Laat ik bij het begin beginnen. Ik trouwde met Kees, omdat ik van hem hield. Nergens anders om; het was geen 'moetje'. We hadden een paar jaar moeten wachten op een huis, maar dat gaf niet, we hadden toch nog geen geld. Kees was een beste vent, en dat is-ie nog. Hij heeft een zwak karakter, zeker als het om geld gaat. Hij is graag haantje-de-voorst bij zijn vrienden, geeft graag een rondje weg. Maar zijn loon was niet groot genoeg om zich dat allemaal te veroorloven. Tenslotte moesten we toch ook nog leven, nietwaar.

Hoe gaat dat dan: Kees leende hier een tientje en daar 25 gulden en op een gegeven moment zat hij in de schulden. Je kunt heel lang het ene gat met het andere stoppen, maar dan blijft er opeens een groot gat over. Hij leende bij een bank, maar toen hij twee betalingen over tijd was, belden ze zijn baas. Die weigerde bij te springen en schopte hem buiten.

Kees ging naar zijn 'vrienden' om een pilsje te drinken. Hij moest en hij zou de schijn ophouden. Eén van die snuiters had in de gaten, dat er iets aan de hand was. Hij nam Kees apart en vroeg of hij wat wilde bijverdienen. Kees trapte er in. Later bleek, dat het om een kraakje ging. Een amateurstroep. Na vijf dagen had de politie er een te pakken en die sloeg door. Kees kreeg drie weken.

Toen hij weer vrij was, kwam er iemand van de reclassering op bezoek. Een rare

vent, dachten we in het begin. We moesten er geen van tweeën iets van hebben. Zo'n bemoeial, die alles van ons wilde weten. Ik moet eerlijk zijn, gaandeweg ging het beter en op een gegeven moment wees die man Kees de weg naar een baantje. De ellende was voorbij, dachten we. Maar we hadden buiten de mensen gerekend. De burens, de collega's van Kees. Het verhaaltje van de paar weken vakantie geloofden de burens van het begin af niet. We werden nergens meer gevraagd. Hun kinderen mochten niet meer spelen met die van ons. We lagen er uit. In het begin denk je, dat het je niets kan schelen, dat je die andere mensen niet nodig hebt. Maar op den duur merk je, dat het niet zo is, dat je je niet kunt opsluiten.

Kees ging eraan kapot. Zijn werk leed er onder en de een of andere rotzak had op het werk iets laten vallen over 'gevangenisboef!'. Daarna bestond Kees ook op z'n werk niet meer voor z'n collega's. Alleen in het café kon ze het niks schelen. En dus kwam Kees er steeds vaker. En dat kostte weer veel geld en dat was er niet. Enfin, het oude liedje begon van voren af aan. Het eindigde ook hetzelfde. Nu zit Kees weer. Langer dan de vorige keer: hij had nu een strafregister. Hij was recidivist.

De burens zijn veranderd, dat wel. Maar ik weet niet wat erger is: uitgestoten te zijn of overladen te worden met dat halfzachte medelijden. Met voorzichtige suggesties of het niet beter zou zijn om van Kees weg te gaan. Weten zij dat ik nu eenmaal van hem houd.

Ik ben bang voor de dag, dat Kees weer vrij komt. Wat moeten we dan beginnen. Als we geluk hebben komt er weer iemand van de reclassering, vindt Kees misschien weer een baantje. Maar hoe zal het met de mensen gaan.

Blijven we weer in de kou staan?

Blijven we weer alleen?

Moeten we ergens anders gaan wonen?

Of zal er deze keer wel iemand zijn, die zomaar eens langs komt om thuis een pilsje te drinken?

Zal er wel iemand zijn, die de kinderen meeneemt als zij toch naar de speeltuin gaat?

Het antwoord daarop kan ik niet geven.

Deze brief ontvingen wij van het Nationaal Bureau voor Reclassering, ter gelegenheid van de Nationale Reclasseringsdag 1967.

Redactie.

1951	100	INDEX-CIJFERS
1952	100	van de kosten van het levensonderhoud voor gezinnen van hoofd- en handarbeiders (exclusief sociale lasten) volgens opgave van het Centraal Bureau voor de Statistiek.
1953	100	
1954	104	
1955	106	
1956	108	
1957	115	
1958	117	
1959	118	
1960	121	stijging 0,85%
1961	123	" 2,54%
1962	127	" 1,65%
1963	132	" 3,25%
1964	140	" 3,94%
1965	147	" 6,06%
1966	156	" 5,00%
1967	?	" 6,12%

Hoe gaat dit verder?

In de brochure „Index-Benadering,

Hoe en Waarom” wordt

verteld op welke wijze „Aurora”

haar verzekerden een

zoveel mogelijk waardevolle

levensverzekering biedt.

N.V. LEVENSVZERKERING-MAATSCHAPPIJ

Aurora

Gebouw Aurora - Stadhouderskade 1a

Amsterdam - Telefoon 18 55 55

Lezingen voor radio

Vrijdag 15 september 22.25 uur: Kort commentaar (Hilv. II).

Maandag 18 september 19.40 uur: I. van der Willik: 'Is dat nu werkelijk nodig?'

Maandag 25 september 19.40 uur: M. G. Rood: 'Een humanistische visie op het gezag.'

Uitdaging en antwoord

Inleidingen gehouden tijdens de bijeenkomst 20-jarig bestaan Humanistisch Verbond, door dr. H. J. Roethof, prof. dr. J. C. Brandt Corstius, prof. dr. J. P. van Praag. f 1,75

Humanisten over echtscheiding

Inleidingen gehouden op de juristenconferentie v.d. Humanistische Stichting Socrates, door dr. H. J. Roethof, mr. M. Rood-de Boer, mr. H. G. van Veen. f 1,80

Invloedrijken

Een verzameling van reeds gepubliceerde artikelen in het Woord van de Week over enkele belangrijke figuren, die, in de loop der eeuwen, de humanistische gedachte naar voren hebben gebracht. f 4,75

Bevrijdend Humanisme

H. Lips.

f 3,90

20 jaar Humanistisch Verbond

Een korte samenvatting over de jaren 1956 - 1966. f 2,90

Het Humanisme in de moderne wereld

Inleidingen gehouden tijdens het 16e congres. f 0,85

Te bestellen door storting of overschrijving op giro-rekening no. 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond te Utrecht, met omschrijving van de gewenste brochure.

ANNONCES

Rotterdam,
J. Dammasestraat 31

MARK

een broertje van Peter is op 31 augustus 1967 geboren.

F. d'Angremond-Pols
K. d'Angremond

Leraarswed., financ. onafh., 66 jr.,
vitaal en alg. ontw. met grote be-

langstelling voor kunst en cultuur,
woont buiten en houdt van reizen,
zou nog graag gelijkgestemde goede
vriend vinden met zelfde interesses.
Brieven onder no. 47 a/h buro M.
en W.

Gevraagd: studentenkamer, telefoon
02959-13191.

Gerretsen, Graaf Willem de Oude-
laan 34, Naarden.

„Opvoeding op het gebied der sexualiteit”

geschreven door Prof. Dr. A. C. Drogendijk, P. J. F. Dupuis (arts),
Prof. Dr. Ir. A. F. van Leeuwen S.J., A. G. van Omme (arts), J. Ree-
horst, P. W. van der Vliet, Dr. J. J. A. Vollebergh, Prof. Dr. H. R.
Wijngaarden, Dr. R. Zijlstra. (Uitgave N.G.C.).

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau, bij voorkeur door storting en
overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 30 49 60 t.n.v. Huma-
nistisch Verbond Utrecht, met op het strookje de vermelding N.G.C.
nr. 22.

Op het Centraal Buro van het Humanistisch Verbond, Oudegracht 152 - Utrecht

is plaats voor een bekwame

SEKRETARESSE

die in staat is de leiding van het sekretariaat op zich te nemen.

Middelbare, of daarmee gelijk te stellen opleiding en ervaring in
een dergelijke functie zijn vereist.

Salaris afhankelijk van kennis, leeftijd en ervaring.

Wilt u uw met hand geschreven sollicitatie (s.v.p. niet met ball-point)
richten aan het Humanistisch Verbond, Postbus 114, Utrecht, tele-
foon 24641.

Humanistische Correspondentiekring voor **huwelijkscontacten** op-
gericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij
het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner
zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 30 cent aan postzegels
insluiten.

HUMANISTISCHE STICHTING

SOCRATES

OUDEGRACHT 152 - UTRECHT

juristen-conferentie

De humanistische stichting SOCRATES organiseert op
zaterdag 23 september 1967 een juristenconferentie
over

„de humanist en het gezag”

Inleiders: prof. mr. A. D. Belinfante
en mr. G. E. Langemeyer.
Voorzitter: mr. M. G. Rood.

De derde juristenconferentie van de stichting vindt
plaats in het Erasmushuis te Utrecht, Oudegracht 152.
Aanvang 14.00 uur. Einde der conferentie 20.30 uur.
Kosten van deelneming f 4,- p.p. (voor donateurs en
contribuanten, en studenten f 1,75 p.p.). Om 18.00 uur
zal een broodmaaltijd worden geserveerd, waarvan de
kosten f 4,50 bedragen.

Nadere inlichtingen worden u gaarne verstrekt door het
secretariaat van de stichting: postbus 114, Utrecht, te-
lefoon (030) 24641.

Geschiedenis van het Humanisme in Nederland van Dr. A. L. Constandse

Verkoopprijs: f 8,90. Nu reeds te bestellen bij het Centraal Bureau
van het Humanistisch Verbond, Postbus 114, Utrecht door storting
of overschrijving op postrekening no. 30 49 60, met vermelding van
de titel van het boek.